

SOCIOLOŠKO ISTRAŽIVANJE RADNE ORGANIZACIJE

dr SLOBODAN VUKIĆEVIĆ, Samoupravljanje i proširena reprodukcija, Centar za marksističko obrazovanje »Nikola Kovačević«, Nikšić 1986.

Studija dr S. Vukićevića »Samoupravljanje i proširena reprodukcija« je nastala kao rezultat sociološko-empirijskog istraživanja realizovanog u nekoliko radnih organizacija nikšićke privrede. Autor studije je u prvom delu prikazao institucionalni model, kao polazište istraživanja. Analizom ustavnih odredbi, Zakona o udruženom radu, Zakona o proširenoj reprodukciji i minulom radu i samoupravnih normativnih akata u OOUR-ima i radnim organizacijama prikazani su stavovi u vezi sa proširenom reprodukcijom. Na osnovu ovakvih teorijskih polazišta preciziran je i cilj i predmet istraživanja. Autor je težio da odgovori na pitanje koliko su radnici i njihove radne organizacije postali stvarni i osnovni nosioci proširene reprodukcije. Među osnovnim elementima predmeta empirijskog istraživanja su: samoupravljanje i procesi proširene reprodukcije, motivisanost za rad, odgovornost za uspešan rad i procesi planiranja. U metodološkom okviru su precizirane jedinice istraživanja, radna struktura, metodološki postupci i istraživački period. Uzorkom je obuhvaćeno 484 radnika.

Treći deo studije obuhvata rezultate istraživanja. Vukićević je analizirao najpre neke pokazatelje o strukturi moći u radnoj organizaciji. Rezultati istraživanja su pokazali da su najneaktivniji radnici oni koji nisu bili članovi organa samoupravljanja. Nasuprot tome, radnici koji su članovi organa upravljanja imaju najveći uticaj u donošenju odluka, a zatim članovi Saveza komunista.

Autor je analizirao četiri grupe radnika (neposredne izvršioce, rukovodioce, stručnjake i administrativne radnike) i došao do

zaključka da na prvo mesto dolaze po uticaju i moći rukovodioci, na drugo stručnjaci, na treće neposredni izvršioци a na četvrto administrativni službenici. Međutim, rezultati istraživanja su takođe pokazali da sve četiri kategorije radnika žele što ravnomerniju distribuciju moći u radnoj organizaciji.

Za donošenje finansijskih planova i realizaciju proširene reprodukcije važna je informisanost radnika. Rezultati istraživanja pokazuju da stepen informisanosti o finansijsko-proizvodnim planovima varira sa pripadnošću određenim kategorijama. Tako se rukovodioci izjašnjavaju sa udelom od 67,0% da su informisani veoma dobro i dobro, stručnjaci sa 57,0%, administrativni radnici sa 37,0% a neposredni izvršioци sa udelom od 20,0%. Autor zaključuje kroz druge pokazatelje da je stepen informisanosti svih kategorija radnika o proizvodno-finansijskim planovima u pozitivnoj korelaciji sa njihovim samoupravnim angažovanjem.

Pošto je metodološki pošao od stepena moći i stepena informisanosti u radnim organizacijama Vukićević je na taj način pripremio teren da obradi čvorna pitanja ove studije, tj. stavove radnika u vezi sa proširenom reprodukcijom. Dobijeni podaci omogućili su autoru da izvede sledeće zaključke u vezi sa proširenom reprodukcijom (str. 95):

»Pokazatelji o spremnosti pojedinih kategorija radnika da izdvajaju sredstva radne organizacije za investicionu izgradnju s obzirom na samoupravnu angažovanost (tabela 26) potvrđuju raniju konstataciju da članstvo u organima samoupravljanja ima veoma neznan uticaj na povećanje spremnosti radnika da izdvajaju sredstva za

investicionu izgradnju. Jedino kod stručnjaka članovi organa samoupravljanja znatnije izražavaju spremnost za izdvajanjem sredstava radne organizacije za investicionu izgradnju od onih koji nijesu bili članovi organa samoupravljanja. Kod svih drugih kategorija radnika razlika je neznatna.«

Ako bismo malo detaljnije razmotrili stavove radnika u vezi sa izdvajanjem sredstava za proširenu reprodukciju videli bismo da po nalazima autora (str. 95):

»većina anketiranih misli da njihova radna organizacija nije mogla učestvovati sa više sredstava za investicionu izgradnju nego što je učestvovala. Međutim, značajan je broj (40%) onih koji misle da je njihova radna organizacija mogla učestvovati sa više sredstava u investicionoj izgradnji nego što je učestvovala. Između članova Saveza komunista i onih koji nijesu članovi Saveza komunista po ovom pitanju nema razlike. I kod jednih i kod drugih 40,0% anketiranih misli da je njihova radna organizacija mogla učestvovati sa više sredstava u investicionoj izgradnji nego što je učestvovala, a 60,0% da nije.«

Rezultati istraživanja do kojih je došao Vukićević pružaju veoma reljefnu sliku o stepenu razvijenosti radničke svesti u vezi sa daljim razvojem preduzeća i proširenjem i povećanjem materijalne proizvodnje. Kritičnost radnika o mogućnosti većeg izdvajanja za proširenu reprodukciju to očito ilustruje.

Autor je kritičan u svojim analizama kada na bazi podataka ističe činjenicu (str. 107):

»da ne programi modernizacije i proširenja kapaciteta u radnoj organizaciji pripremaju u ve-

ma uskom krugu. U tome su nešto aktivniji članovi organa samoupravljanja i oni koji su bili članovi organa samoupravljanja i članovi Saveza komunista od onih koji nijesu bili članovi organa samoupravljanja i nijesu članovi Saveza komunista, ali je i njihova aktivnost veoma mala.«

U zaključnom delu studije razmatrana su pitanja samoupravljanja, raspodele dohotka, razvoj radne organizacije i dr. Autor je izveo opšti zaključak da u radnim organizacijama treba razvijati i uspostavljati demokratski obrazac društvene moći radi ovladavanja bitnim elementima samouravnog odlučivanja u procesu proširene reprodukcije.

Knjiga Vukićevića ima mnogostruki značaj kako za stručnu tako i za širu društvenu javnost. Stručna javnost je može koristiti u cilju realizacije sličnih istraživanja radi komparativnih izučavanja procesa proširene reprodukcije i izvlačenja odgovarajućih zaključaka za praktičnu delatnost organa upravljanja. Za širu javnost knjiga predstavlja vrednost jer pruža masama proizvođača – samoupravljača uvid u društvenu raspodelu moći, stepen samoupravne aktivnosti određenih kategorija radnika, kritički odnos prema proširenoj reprodukciji, odgovornost prema programima razvoja i dr. Na taj način knjiga ukazuje na probleme u radnim organizacijama, pozitivne i negativne stavove i stremljenja radnika i time inicira motive za praktičnu delatnost u cilju realizacije veće materijalne proizvodnje kroz proširenu reprodukciju.

Aleksandar Todorović